

Kielemme käytäntö.

Pronominivirheistä.

Äidinkielen opettajilla on se kokemus, että joka kerta, kun aineet palautetaan, on tyyliseikkojen selvittelyssä aihetta puhua pronominien käytöstä. Ns. pronominivirheet eivät kuitenkaan kuulu vain kouluaineisiin tai muihin harjaantumattomien kynäkäyttäjien tuotteisiin, vaan erilaista huonoa pronominien käyttöä esiintyy siksi yleisesti kaikenlaisessa kirjoitetussa kielessä, että tähän tyylivirhelajiin on syytä kiinnittää huomiota.

Pronomini on viittaussana, yksinään mitään sanomaton korvike, joka saa merkityksensä vasta siinä yhteydessä, missä sitä käytetään. Sinänsä sisällytettömällä sanalla on siten hyvin tärkeä tehtävä, se edustaa merkityksellistä ilmausta, tavallisesti substantiivia tai substantiivista sanaliittoa, toisinaan myös kokonaista lausetta, ja vapauttaa sen ilmauksen kömpelöstä toistamisesta, johon viitataan. Tällöin on tietenkin perusvaatimus, että tämä viittaussuhde — sillä ei ole suomen kielessä sellaista luontevaa nimeä kuin ruotsin *s y f t n i n g* — on aivan selvä ja vaivattomasti tarjoutuva. Kirjakielessä on pro-

nominien selvälle ja täsmälliselle käytölle asetettava ankarammat vaatimukset kuin puhekielessä, jossa voivat olla apuna eleet, äänenpaino ja selventävät lisäykset. Ei voi mitenkään kirjoittaa: »Kun *hän* tuli erakon majalle, *hän* otti *hänet* ystävällisesti vastaan ja *hän* sai jäädä *hänen* luokseen.» Ylioppilaskokelas tekee tyylivirheen kirjoittaessaan: »Hän [Väinämöinen] menee kosimaan kunnista Pohjan neitoa, mutta tämäpä vastaa keikailen, ettei *hän* lähde Väinämöisen vaimoksi, jollei *hän* kykene suorittamaan *hänen* määräämiään urotöitä.» Seuraavanlainenkin viittauksen vaihtuminen on jo korjattavaa sanontaa: »Kun paavi näki, että Hus sai yhä enemmän kannattajia, *hän* julisti *hänet* kerettiläiseksi ja *hänet* tuomittiin kuolemaan» (paremmin: — — hän julisti tämän kerettiläiseksi ja Hus tuomittiin kuolemaan).

Suomentajat saavat usein aikaan hyvin epäselvää tekstiä käyttäessään aina *hän*-sanaa, kun vieraassa tekstissä on kaksi eri pronominia niinkuin ruotsissa *han* ja *hon*. Eräässä Selma Lagerlöfin novellin suomennoksessa on tällainen

kohta: »Miehellä oli hyvä sydän, se houkutteli häntä [tyttöä] ja kiinnitti hänen ajatuksensa häneen, mutta mennä naimisiin hänen kanssaan, sitä hän ei suinkaan tahtonut.» Käännös tulee heti ymmärrettäväksi, jos sanotaan esim.: — se houkutteli tyttöä ja kiinnitti hänen ajatuksensa mieheen, mutta mennä naimisiin tämän kanssa, sitä tyttö [miehluummin nimi] ei tahtonut. Seuraava ote on ranskalaisen romaanin suomenoksesta: »Eikö sillä nuorella miehellä ollut muuten huono mainekin? Hän mielitelti kaikkia naisia. Hän oli vaarallinen. Ei hän [ranskalaisessa alkutekstissä elle, joka tarkoittaa Gilberte-nimistä tyttöä] mistään hinnasta menisi naimisiin miehen kanssa, joka mielitelti kaikkia naisia.» (Teksti on selvä, jos viimeisen hänsanan sijaan pannaan Gilberte). Palanen romaanista, jonka alkukieli on englanti: »Hän [Vincent-niminen nuorukainen] piti lastentarhan ovea auki, ja kun tyttö kulki hänen ohitse, hänen suloisesti muodostunut päänsä melkein sipaisi Vincentin päätä ja hänen silmänsä katsoivat syvään hänen silmiinsä ja näyttivät vastaavan hänen kysymyksiensä jo ennen kuin hän sitä tekikään.» Ei ole helppoa päätellä, kumpi 'hän' kulloinkin on kysymyksessä; on sanottava esim.: Vincent piti lastentarhan ovea auki, ja kun tyttö kulki hänen ohitse, tämän siromuotoinen pää melkein sipaisi nuorukaisen kasvoja. Tytön silmät katsoivat syvään Vincentin silmiin ja näyttivät vastaavan tämän kysymykseen jne. Käännöstekniikan alkeellisimpia vaatimuksia olisi tällaisen epäselvyyden välttäminen.

Varsinkin aloitteleville kirjoittajille sattuu usein sellainen huomaamattomuus, että pronomini viittaa korrelaatiin, jota ei ole siksi tarkoitettu. Kouluaineissa ovat tavallisia seuraavanlaiset virheet: »Meidän piti poimia marjoja, mutta kun saimme tuokokset puolilleen, söimme ne.» »Hölmöläiset pingottivat

säkin auringonpaisteeseen, sitoivat suun tarkasti kiinni ja kantoivat sen tupaan.» Tällaisissa tapauksissa pronomini yleensä viittaa lähimpään edellä olevaan substantiiviin, paitsi milloin korrelaatiiksi tarkoitettu sana on edellisen lauseen subjekti tai muutoin hyvin painokas. Seuraavat virkkeet ovat vähintään kaksimielisiä: »Kissa oli niin ihastunut satakielen lauluun, että tahtoi syödä sen (par. linnun).» »Tutkiakseni muurahaispesän sisärakennetta kohentelin sitä kepillä» (miel. pesää t. kekoa). »Tehdastyöväestön asema oli huonoin. Sen suojelemiseksi ei ollut olemassa mitään lakeja» (korjaisin: tämän väestön suojelemiseksi). Ehdottomasti väärin on sanoa: »Majavat patosivat lammesta johtavan ojan ja nostivat sen vedenpinnan puolitoista metriä» (p.o.: nostivat lammen vedenpinnan; siitä näet on kysymys). Kirjoittajan tarkoitus voi kyllä olla selvä, mutta korrelaatin huono sijoitus saattaa antaa aihetta leikinlaskuun: Esim.: »Salakuljetuksen alalla on kielto-lain jälkeen saatu suuria parannuksia aikaan, mutta tuoreimmat tiedot kertovat, että siitä ei ole suinkaan vielä päästy» (siis kielto-laista!). »Hänellä oli morsiamensa kuva lompakossaan, ja kun tultiin tunneliin, hän otti sen esille ja suuteli sitä.» Kuvaa tietenkin, ei lompakkoa. Varsinkin relatiivipronomini vaatii varovaisuutta korrelaatin suhteen. Syystä nauretaan sellaista sanontaa kuin: »Kuitenkin entisajan naisilta riitti aikaa kodille, lapsille ja puolisolalle, jota nykyajan naisella ei ole.» »Neiti N.N. tästä kaupungista, jonka henkilökohtaisesti tunnen — —»

Kirjallisuudessa tapaa kyllä seuraavanlaista pronominin käyttöä: »Viimeisen leipäpalansa hän oli äsken pistänyt poskeensa noustessaan Eenokki-sepän tuvassa, mutta se oli ollut liian pieni» (miel. esim.: mutta se palanen). »Ranska vaipui hajanaisuuden valtaan, jonka luonteenomaisia piirteitä olivat sodan

pelko ja helpotuksen tunne siitä, että *se* oli vältetty» (tautofoniaa huolimatta mieluummin: että sota oli vältetty).

Lähimpänä olevan ja korrelaatiksi tarkoitettun sanan pitäisi myös olla siksi tärkeä ja painokas, ettei edellä oleva, huomion arvoisempi sana synnytä kaksimielisyyden vaaraa. Sen välttämiseksi on välistä luovuttava pronominin käytöstä, vaikka tarkoitettu korrelaatti onkin oikeassa paikassa: »Matkustava yleisö voi olla arvaamattoman hyväksi avuksi, jos lutikan vaunusta löytäessään viipymättä ilmoittaa rautatieviranomaisille *sen* numeron.» On parempi tautofoniaan huomiota kiinnittämättä sanoa: vaunun numeron.

On huomattava, että *hän*, *he*, *se*, *ne* viittaavat tavallisesti edellisen lauseen subjektiiin silloinkin, kun lähempänä on jokin muu korrelaatiksi mahdollinen substantiivi. Tämä johtuu siitä, että subjektin edustama mielikuva on enemmän etualalla kuin *ne*, joita määräykset ilmaisevat. Niinpä sanotaan: »Mattikaan ei halua olla Maijaa huonompi, ja äiti kyllä löytää *hänelle* [= Matille] sopivaa puuhaa.» »Kolme miestä, joilla oli aseina konepistoolit, tunkeutui saliin kohdistuen tulen läsnäolijoita kohti. *He* [miehet] pääsivät pakenemaan.» Juhani Ahon lampunostokertomuksessa ei ole pelkäämistään näsäviisautta *se*, että äidin kysytyä: »Mitenkä *se* tuli saattaa lasin sisässä olla — eikö *se* poksahda rikki?» isä vastaa: »Tuliko?» Tällaisissa tapauksissa on tosiaan syytä olla varovainen. On vältettävä seuraavanlaista pronominin käyttöä: »Äiti kohottaa lapsen päätä ja *hän* näkee pitkän rivin valaistuja ikkunoita» (selvyys vaatii sanomaan: *lapsi* tai, jos tahdotaan välttää tautofoniaa, esim. *pienokainen*). »Elokuvan tekee mielenkiintoiseksi hyvä näytteleminen, sillä pääosat ovat hyvissä käsissä. *Niistä* mainittakoon viehkeä kaunotar Lily Damita» (pronomini *niistä* kaipaa korjaamista, tarkoittipa *se* sitten subjektia tai

ilmausta 'hyvissä käsissä'; sanottava esim.: niiden esittäjistä). »Linnut visertelevät puiden oksilla ja tuuli heiluttaa *niiden* latvoja» (parasta jättää *niiden* sana pois). Sanonta »Siellä linnut visertelevät puissa ja tuuli heiluttaa niiden latvoja» on ehkä hyväksyttävä, koska on asiallisesti mahdotonta, että *niiden* voisi tarkoittaa lintuja. Subjekti, johon pronomini viittaa, ei kuitenkaan saisi olla kauempana kuin edellisessä lauseessa: »Haukka saapuu syötille, ratkaiseva hetki on käsillä: nuorukainen ampuu väijymäaukosta ja osuu *sitä* vatsaan (par. *lintua*).

Niinkuin jo edellä olevista korjauksista on ilmennyt, käytetään lähellä olevaan substantiiviin, joka ei ole subjektina, kirjakelellä viittaamassa pronominia *tämä*. Tähän seikkaan on syytä ainekirjoituksen opetuksessa jo aikaisin kiinnittää huomiota. Lapset kirjoittavat puhekielen mukaan: »Äiti keitti kahvia isälle, kun *hän* tuli työstä kotiin.» Kirjakelellä mieluummin: »kun *tämä* tuli työstä kotiin», joskin äitiä tarkoitettaessa olisi parasta sanoa: kun tuli työstä kotiin. Samoin: »He aikovat ilahuttaa äitiä ja isää, kun *he* tulevat kotiin» (par. *nämä*). »Kun tuhlajapoika tapasi isänsä, *hän* armahti häntä» (p.o. *tämä*). »Kun Intia eroaa Imperiumista, niin *sen* väkiluku pienenee vähempään kuin puoleen» (p.o. *tämän*). »Kirkon omaisuuteen kuningas ei voinut päästä käsiksi ilman paavin suostumusta, ja *hän* ei olisi koskaan antanut sitä» (p.o. *tämä*). »Kun Simej herjasi Davidia, *hän* käski olemaan rankaisematta miestä, arvelen, että Jumala oli kenties käskenyt häntä kiroilemaan Davidia» (p.o. *tämä* käski). Pronomini *tämä* ei saa viitata kauemmas kuin lähimpään mahdolliseen korrelaattiin: »Katujuen uurteisina pakottaessa autot ajamaan usein myös kiskojen kohdalla juuri *nämä* tuovat kiskoille lunta» (on parasta muuttaa koko virkerakenne ja sanoa esim.: Kun autot joutuvat katu-

jen uurteisuuden vuoksi usein ajamaan myös kiskojen kohdalla, niin ne juuri siten tuovat k. l.

Pahimpia pronominvirheitä on se, että korrelaattia ei ole ollenkaan ilmaistuna, vaan se on ainoastaan väikkynyt kirjoittajan ajatuksissa. Puhekielessä, jolle yleensä on ominaista loogillisuuden puute, tämä virhe on hyvin tavallinen. Gustaf Cederschiöld esittää kirjassaan *Svenskan som skriftspråk* kertomuksen vanhasta rehtorista, joka varottaessaan poikia panemasta kiviä lumipalloon, lopetti puheensa seuraavilla sanoilla: »Se kivi voi mennä silmään ja silloin hän tulee sokeaksi. Ja ensimmäinen kivi, joka heitetään, sille minä annan ankaran rangaistuksen.» Seuraavat esimerkit ovat ainevihoista, sanomalehdistä ja kirjoista: »Aika on muutenkin synkkä, niin ettei sitä tarvitse elokuvista hakea» (mitä?). »Monta kertaa olen alkanut kirjoittaa, mutta olen aina repinyt sen rikki» (minkä?). »Hallitus on vuoden kuluessa kokoontunut 4 kertaa, joissa on käsitelty vakuutushakemuksia.» »Hovioikeus ehdottaa sijaiseksi sen, jota pitää siihen soveliaimpana» (p.o. *siksi*). »Kyllähän jotkut hurjapäät pistäytyvät rannasta avantoon uimaan, mutta sen terveellisyydestä ei ole takeita.» »Kaksi moottoripyörää ajoi yhteen Jämsän torilla sillä seurauksella, että *molemmat* tajuttomina vietiin sairaalaan.» »Ateenassa alettiin häntä [Pania] palvoa Maratonin taistelun jälkeen sen tähden, että hän muka auttoi *heitä* taistelussa» (p.o. *ateenalaisia*). »Taiteiden edistämiseen varattuja apurahoja voidaan myöntää sekä julkisesti esiintyneille että *siihen* valmistuville nuorille lahjakkaille taiteenharjoittajille» (esim. *sellaiseen esiintymiseen*). »Menettely notaariksi ottamiseksi muodostunee käytännössä niin, että kihlakunnan tuomari hovioikeudelle virkakirjeellä ilmoittaa, kenen hän haluaa notaariksi, ja että hovioikeus, jollei ole pätevää aihetta *siitä* poi-

keta, määrää ehdotetun» (p.o. *ehdotuksesta*).

Korrelaatin ja pronominin täytyy tarkoittaa aivan samaa asiaa. Ei voi sanoa: »Hänen kirjoituksissaan on ajatus yhtä selkeä kuin kieli, jonka kehitykseen hän on voimakkaasti vaikuttanut.» Ensin on kysymys kirjoittajan yksilöllisestä kielestä, sitten kielestä yleensä. »Alkoi taistelu, joka on kertomuksen otsikkona.» Sekoitettu asia ja sitä tarkoittava sana; voisi sanoa: jota otsikko tarkoittaa.

Täysin hyväksyttävää on tietenkin, että *se*-pronomini viittaa kokonaisen lauseen sisällykseen, esim.: »Hän ei ostanut itselleen taloa eikä hän olisi *siihen* kyennytkään.» Jos tällaisessa tapauksessa voi syntyä epäselvyyttä sen vuoksi, että pronomini saattaa viitata edellä olevaan sanaan, on syytä panna pronominin jälkeen selventävä substantiivi: »Auton vauhti on myös aivan toinen kuin laivan ja *sillä* on nykyisenä kiireen aikana hyvin suuri merkitys.» Selvyyden vuoksi voidaan sanoa: *sillä seikalla t. tällä seikalla* on hyvin suuri merkitys. Tällainen selvennys ei kuitenkaan aina ole tyyllillisesti sopiva.

Pronomini *ne* voi viitata vain substantiiveihin. On väärin sanoa: »Kyllä hän osasi piirtää ja urheilla, koska oli saanut palkintoja *niissä*» (p.o. esim. *näissä taidoissa*).

Usein pannaan pronomini väärin viittaamaan yhdyssanan osaan tai johdannaisen kantasanaan: »Alkoholijuomien vähäistä nauttimista ei pidetä useissa maissa moraalisesti moitittavana, *sen* kohtuuton käyttö kun on perin harvinaista.» »Kaikki uskolliset katolilaiset kieltäytyivät tunnustamasta häntä kruununperilliseksi ja olivat sitä mieltä, että häneltä oli evättävä oikeus *siihen*.» »Varmaa on myös, että lisääntynyt ihmistuntemus antaa suuremman kyvyn ymmärtää *heitä*.» »Jo aikaisemmin on kerrottu niistä hirveistä juutalaisvainoista, joita pantiin toimieen useimmissa Euroo-

pan maissa ja jotka Ranskassa ja Englannissa johtivat *heidän* karkottamiensa.» »Sillalla olivat vastassa passintarkastajat, mutta *niitä* meillä ei ollut.» »Vähävaraistenkin on kaupunki- ja *niihin* verrattavissa paikoissa miltei pakko yrittää saada lapsensa käymään ainakin keskikoulu.» »Konsertissa esiintyi solistina hyvä-ääninen, mutta *sitä* ei nykyisin oikein luontevasti käyttävä kuoron jäsen N.N.» »On itsestään selvää, että suomalaiset joutuivat mukaan tähän sotaan, vaikka *sitä* käytiin *sen* rajojen ulkopuolella.» Tällainen huolimattomuus johtaa joskus koomilliseen kaksimielisyyteen: »Koiranomistajat ilmoittautukoot 14 päivän kuluessa, muussa tapauksessa ne tapetaan.»

Pronomini ei myöskään saa viitata vakinaisen sanaliiton osaan. On väärin sanoa: »Sitä ahkerammin hän *teki työtä* ja koetti saada *sen* valmiiksi» (sopisi sanoa: työskenteli — työn). »*Olen* sinulle *velkaa*. Tahtoisin suorittaa *sen*» (par.: tahtoisin maksaa).

Huolellisessa kirjakielessä on syytä noudattaa sitä sääntöä, että korrelaatin ja pronominin pitää olla samaa lukua: »Susi on hyvin pelkuri, mutta kun *ne* esiintyvät laumana, *ne* tulevat hyvin rohkeiksi» (p.o. esim. *nämä pedot*). »Lappalaisen kynnet eivät saaneet erää Suomen kamarasta, ja pulkissaan poistuivat *he* vähitellen sinne, missä elatus kasvoi heille itsestään.» »Kun vihamiehemme raivo on suurin, lyödä *ne* kaikki sä voit perinjuurin» (v:n 1938 virsikirja, 173: 4). »Kevät koitti ja laaksot puhkesi kukkaan, uness' yksin *niitä* hän poimi» (runomitan rikkumatta voisi olla: uness' yksin hän kukkia poimi). Ehkä kuitenkin hyväksyttävä: »Lehdet syyttävät Yhdysvaltoja siitä, että *tämä* ei ole lähettänyt tarpeeksi vehnää» (paremmalta kuuluisi: että sieltä ei ole lähetetty).

Puhekielessä on yleistä, että yksikölliseen kollektiiviseen korrelaattiin viit-

taamassa käytetään monikollista pronominia, esim.: »Kun väki oli syönyt aamiaisen, *he* lepäsivät vähän aikaa.» Ainekirjoituksen oppaissa meillä samoin kuin Ruotsissa pidetään kuitenkin hyllättävänä seuraavanlaista sanontaa: »Kuningas oli aikaisemmin ollut lähellä myssypuoluetta, mutta hän luopui kokonaan *heistä*» (p.o. *siitä*). »Edellinen vartioryhmä hiipi pitkin yhdyshautaa lepäämään. *Heillä* on ollut onnea» (p.o. *sillä*). »Jokainen uusi sukupolvi ajattelee, että maailma alkaa vasta *heidän* aikana» (p.o. *sen aikana*). »Työväestön asema oli parantunut, työaika oli lyhentynyt, *heidän* poliittinen merkityksensä kasvanut» (p.o. esim.: työläisten poliittinen merkitys). Kirjallisuudessa käytetään usein tällä tavoin monikollista pronominia, kai puhekielen vaikutuksesta. Joskus tämä »constructio ad sensum» on jätettävä korjaamatta, silloin nimittäin, kun ajatellaan enemmän ryhmän yksityisiä jäseniä kuin ryhmää kokonaisuutena. Esim. »Isäntäväki oli miellyttävää. *He* olivat minulle hyvin ystävällisiä.» »Konttorihenkilökunta oli ruotsalainen ja *heidän* oli mahdotonta muistaa minun nimeäni.» Yksiköllinen *se*-pronimi kollektiiviin viittaamassa ei myöskään tuntuisi luontevalta seuraavassa virkkeessä, jossa *he* voidaan käsittää suoran esitystavan *te*-pronominia vastaavaksi: »Kuningas käski hovimiesten kuuluttaa väelle, että *heidän* keskellään seisova vieras oli *heidän* kuninkaansa.»

Esitys tulee helposti jonkin verran epäselväksi, jos samassa lauseessa käytetään samaa pronominia viittaamassa kahteen eri korrelaattiin: »Vaikka filosofinen teoria voi kohota tosiasiallisen elämän rajojen yläpuolelle, *se* ei silti saa muodostua *sille* vieraaksi» (selvemmin esim.: tämä teoria ei silti saa muodostua elämälle vieraaksi). »Kun noitakka sai tietää, että kuninkaalla oli kauden tytär, hän päätti ryöstää *hänet*» (p.o. *tämän*).

Ainekirjoituksen opetuksessa tähden-
netään, että uutta kappaletta ei pidä
aloittaa pronominilla, toisin sanoen, että
pronomini ei saa viitata edellisessä kap-
paleessa olevaan korrelaattiin. (Esim.
perunaa koskevassa aineessa uusi kap-
pale alkaa: »*Sitä* voidaan käyttää mo-
nella tavalla».) Tällainen vaatimus on
useimmiten luonnollinen, sillä pronomini
joutuisi muuten liiaksi erilleen korrelaa-
tistaan ja antaisi esitykselle abstraktista
sävyä. Tätä ohjetta ei kuitenkaan ole
syytä liian ankarasti noudattaa, aina-
kaan kaunokirjallisessa esityksessä. Ker-
tomus voi alkaakin pronominilla: »*He*
palvelivat pappilassa molemmat, toinen
renkinä toinen piikana» (nimet tulevat
vasta myöhemmin. Juhani Aho: Uudis-
asukas.) Tapa on yleinen realistisessa
kirjallisuudessa.

Muussa kuin kaunokirjallisessa tyy-
lissä ei myöskään pidä panna pronominia
viittaamaan otsikkoon: »*KOTISEUTUNI*.
Se on kaukana täältä.» Tautofonia on
tällaisessa tapauksessa sallittava, vaikka
tietenkin on parempi keksiä jokin luon-
teampi aloittamistapa.

Persoonapronominia ei pitäisi panna
viittaamaan jäljessä seuraavaan substan-
ttiiviin, ilman korrelaattiahan pronomi-
nin merkitys on aivan epämääräinen:
»Corneliuksesta, jonka *hän* oli kutsunut
hoviinsa, *Baijerin Ludvig I* sanoi: 'Hän
ei osaa maalata.'» (par. esim.: Corneliuk-
sesta sanoi Baijerin Ludvig I, joka oli
kutsunut maalarin hoviinsa jne.). »En-
nen kuin otin *hänet*, *Artur* kosi minua
kahdeksan kertaa» (Artur kosi minua
kahdeksan kertaa, ennen kuin otin hä-
net).

Lause on rakennettava niin, että sub-
stanttiivi saa syntaktisesti tärkeämmän
aseman kuin pronomini: »*Näiden seikko-
jen* vähäisen merkityksen vuoksi en ole
ottanut *niitä* ollenkaan käsiteltäväksi.»
Paremmiin sanottaisiin: Näitä seikkoja
en ole ottanut ollenkaan käsiteltäviksi
niiden vähäisen merkityksen vuoksi.

Pronomineja käytetään paljon tauto-
fonian välttämiseksi, ja se onkin helpoin
keino päästä tästä ikävästä kömpelyy-
destä. Tällöin ei kuitenkaan ole yhden-
tekevää, miten runsaasti ja missä ase-
massa esim. *hän*-sana esiintyy. Tyylin
eloisuus ja havainnollisuus kärsivät
jos, niinkuin usein tapahtuu, käytet-
tään pitkät jaksot samaa pronominia
vaihtamatta sitä välillä substantiiviseen
ilmaukseen. Tätä ei kuitenkaan ole pan-
tava väliin mekaanisesti, vaan se on har-
kiten sijoitettava kohtiin, joissa on riit-
tävästi aihetta siihen korostukseen, jota
substantiivi pronominin rinnalla aiheut-
taa.

Tautofonian pelko saattaa viedä sii-
hen, että käytetään »pöytäkirjalta tuok-
suvia» pronominaalisia ilmauksia *edelli-
nen* ja *jälkimmäinen*, *ensin mainittu* ja
viimeksi mainittu, jotka kansliakielessä-
kään eivät ole välttämättömiä. Ne ovat
ilmeettömiä paperisanoja, jotka taval-
lisesti ovat lisäksi harmillisia sen vuoksi,
että lukijan on katsottava uudestaan
pari riviä taaksepäin päästäkseen sel-
ville siitä, kumpi korrelaatti on mainittu
ensimmäisenä ja kumpi toisena. Vielä
vaikeampaa on ääneen luettaessa kuuli-
jan pitää mielessään, mistä on kysy-
mys. Tyyliässä, joka on muutoin yksin-
kertaista, nuo sijaisilmaukset saattavat
olla suorastaan koomillisia. Olen merkin-
nyt eräästä kouluaineesta seuraavan pa-
lasen, jossa *jälkimmäinen* ja *edellinen*
ovat tautofoniaa pelänneen korjaajan
kynän jälkiä: »Liisan ja pikku Kallen
huoneessa oli aivan hiljaista. Yhtäkkiä
kaikui kolahdus *jälkimmäisen* vuoteen
alta. Hetken kuluttua kuului hiljaista
sipinää. Kallen ja Liisan kengät siellä
keskustelivat. *Edellisen* kengät sanoi-
vat — —.» Oppilas oli tietenkin kirjoitta-
nut luonnollista kieltä käyttäen *Kallen*
ja *Liisan*. Seuraava virke ei ole hyvää
sanomalehden uutistyyliä: »Eräs kom-
munistinen työläinen joutui vaalien
tuloksesta sanaharkkaan sosiaalidemok-

raatin kanssa, jolloin *ensin mainittu* kimpaantui ja temmaten käteensä rautapultin yritti iskeä sillä *viimeksi mainittua*.» Olisi voinut käyttää esim. sanoja *kommunisti* ja *sosialistia*. Tautofonian pelko saattaisi houkutella jonkun pedanttisen koulumestarin korjaamaan esim. Raamatun luomiskertomusta tällaiseksi: »Ja Jumala näki, että valkeus oli hyvä; ja Hän erotti sen pimeydestä. Ja Hän kutsui *ensin mainitun* päiväksi, ja *viimeksi mainitun* Hän kutsui yöksi.» Miten toista onkaan alkuperäinen ytimekäs sanonta: »Ja Jumala näki, että valkeus oli hyvä; ja Jumala erotti valkeuden pimeydestä. Ja Jumala kutsui valkeuden päiväksi, ja pimeyden Hän kutsui yöksi.»

Kaikki, mitä edellä on sanottu pronomineista, koskee tietenkin myös pronominaalisia adverbjeja, sellaisia kuin *siellä*, *sieltä*, *sinne*, *silloin*. Esim. »Kello kymmenen alkoivat kirkonkellot soida. Minä ja sisareni menimme *sinne*» (p. o. *kirkkoon*). »Irlantilaiset ryhtyivät Cromwellin aikana puolustamaan kuningasta eivätkä tunnustaneet silloista hallitusta. Cromwell lähetti *sinne* sotajoukon kostamaan» (p. o. *Irlantiin*).

Kirjoittajat, jotka eivät riittävästi punnitse sanojen merkitystä, käyttävät usein pronominaalisia adverbjeja tarpeettomasti, pleonastisesti. Edellä on silloin jo jokin toinen sana ilmaisemassa samaa, tai asia on selvä lauseyhteyden perusteella. Esim. »Siitä huolimatta, että ulkonaiset muodot olivat ennallaan, oli *silti* todisteita siitä, ettei upseereilla enää ollut mahdollisuutta täyttää velvollisuuksiaan.» »Koska kurkku vaatii paljon lämpöä, se menestyy maassamme *sen vuoksi* vain lasin alla» (*sen vuoksi* liikaa; oikein olisi: Kurkku vaatii paljon lämpöä ja menestyy sen vuoksi — —). »Jos tullaan kaupunkiin lännestä, on *sellainen* matka hyvin kaunis» (vrt. Tulimme kaupunkiin lännestä. Sellainen matka on hyvin kaunis).

Pronominivirheiden puheena ollessa lienee paikallaan huomauttaa myös siitä ensimmäisen ja toisen persoonan pronominin aiheettomasta käytöstä, joka on syystä leimattu »eräänlaiseksi tyylin rappeutumisilmiöksi» (Lauri Hakulinen: Suomen kielen rakenne ja kehitys II 251). Seuraavanlainen sanonta ansaitsee todellakin niin ankanan tuomion, varsinkin kun se esiintyy alkuperäisessä tekstissä, sanomalehtimiehen matkakuvauksessa: »Mehän olemme vähän itsekukin matkustelleet ja oleskelleet eri maissa. *Me* olemme ainakin hiukan perehtyneet eri maitten ja ihmisten elämäntahtiin ja ajatteluun. Toisinaan *me* saatamme sulaavasti sopeutua vieraaseenkin ympäristöön, mutta toisinaan *me* huokaisten toteamme, että täällä *me* emme viihtyisi koskaan.» Tämä tyyliä latistava heikkous on tavallinen varsinkin suomenoksissa, toisinaan hyvissäkin. Esim. »Minä en ollut koskaan käynyt Normandiassa, oli joulukuun, ja *minä* olin mielestäni ansainnut pienen loman. *Minä* koputin joulupäivänä suutarin talon oveen. Ei kuulunut vastausta. *Minä* astuin hämärään huoneeseen — —.» Jakso kuuluu paljon luontevammalta, jos vain ensimmäinen *minä* säilytetään. Eräs pääministeri sai ministeritovereiltaan adressin, jossa sanottiin kömpelästi: »Kohta jo kolmen vuoden ajan olet *Sinä* hoitanut vaikeata tehtävää pääministerinä. Tänä aikana olet *Sinä* aina ollut valmis antamaan jokaiselle meistä apua — —.» Valitettavasti nykyisessä Raamatun suomenoksessa vielä on runsaasti säilytetty liikoja pronomineja. Esim. »Minkä *minä* teille sanon, sen *minä* sanon kaikille.» »Tyyrosta *me* saavuimme Ptolemasiin, ja *sinä* päättyi purjehduksemme. Ja *me* tervehdimme veljiä siellä ja viivyimme päivän heidän luonaan.» Painollisten ja painottomien pronomien erokin voi näin hämmästyä. (Vrt. Viritt. 1938, s. 400.)

Pronominien oikeaan käyttöön olisi syytä kiinnittää huomiota kieli- ja tyyli-opeissa. Meillä vain Kaarlo Niemisen »Ainekirjoituksen oppaassa» on tästä asiasta melko paljon ohjeita. Ruotsissa julkaistuissa oppikirjoissa sen sijaan

tyylivirheet ovat saaneet runsaasti huomiota osakseen.

(Jokusen esimerkin lähteinä ovat olleet seuraavat teokset: Natanael Beckman: Svensk spräklära; Erik Wellander: Riktig svenska.)

E. A. Saarimaa.